

2. Лупенко Ю.О. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи *Науковий вісник Мукачівського державного університету*, 2015 URL: <https://msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2015/12/2-4-2-2015-5.pdf>

Виборна В.Д.,
аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Білоцерківський національний аграрний університет,
м. Біла Церква, Україна

Крисанов Д.Ф.,
д.е.н., професор, керівник Інституту економіки і бізнесу,
Білоцерківський національний аграрний університет,
м. Біла Церква, Україна

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В АГРОСФЕРІ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА

Капітал - це все те, що збільшує здатність людини генерувати цінність. Він може використовуватися для збільшення цінності таких категорій, як фінансовий, соціальний, фізичний, інтелектуальний тощо. У бізнесі та економіці найпоширеніші – фінансовий та людський капітали. До фінансового капіталу належить оборотний, основний, інвестиційний, позичковий; до людського капіталу - соціальний, інтелектуальний, фізичний, таланти і навички; до природного – екологія, тварини, рослини, природні ресурси, тощо.

Серед американських та західноєвропейських економістів найбільш популярною є модель п'яти форм капіталу. Її називають основою стійкого розвитку в умовах обмежених ресурсів - вона розширює розуміння економічної стійкості, оцінюючи активи, окрім фінансових. П'ять активів або «капіталів» - це: фінансовий капітал, мануфактурний капітал, людський капітал, соціальний капітал і природний капітал [1].

Для ринкових умов було встановлено, що саме соціальний капітал (СК) має значний вплив на ефективність діяльності суб'єктів господарювання. При цьому СК несе неформальний та некореляційний характер, частково базується на морально-етичних і соціальних нормах, історично-культурних засадах та політико-економічному становищі об'єкта аналізу. Унаслідок таких обставин немає однозначної узагальненої теорії щодо соціального капіталу та методологічних підходів його оцінювання.

В емпіричних дослідженнях передовсім застосовуються кількісні методи вимірювання соціального капіталу. Багато дослідників покладаються на опитування за допомогою анкет та застосовують різноманітні індекси соціального капіталу, які розроблені окремими дослідниками та міжнародними організаціями - Світовий банк, Організація економічного співробітництва та

розвитку, Асоціація дослідження світових цінностей - з метою вимірювання та порівняння. Конкретні підходи до вимірювання соціального капіталу варіюють від простого використання одного показника (наприклад, соціальних мереж) до використання складних груп індексів.

Сидорчук О.Г. узагальнює підходи до оцінювання соціального капіталу, виділяючи, зокрема [2] :

1. *Методика Р. Патнама*, що заснована на складному показнику, який базується на таких елементах: 1) інтенсивність залучення індивіда в життя суспільства; 2) суспільна активність; 3) благодійна і добродійна діяльність; 4) неформальна соціалізація; 5) ступінь міжособистісної довіри.

2. *Методика Національної комісії США з громадянського оновлення*, яка є альтернативною до методики Р. Патнама. Суть її полягає в тому, що замість вимірювання соціального капіталу як позитивної цінності, можна простіше виміряти відсутність (чи дефіцит) соціального капіталу через традиційні виміри порушень у функціонуванні суспільства.

3. *Методика Ф. Фукуяма* передбачає аналіз трьох найважливіших груп даних для вимірювання тенденцій зміни соціального капіталу, а саме: 1) дані про злочинність; 2) дані про сімейний стан, включаючи народжуваність, одруження, розлучення, кількість дітей, народжених поза шлюбом; 3) дані опитувань про довіру, цінності і громадянське суспільство.

4. *Методика вивчення громадянської політики університету Стречклайд та Австралійського інституту вивчення сім'ї*, де запропоновано оцінювати соціальний капітал за інтегральним індикатором, який фіксував обсяг соціального капіталу в емпіричних дослідженнях.

5. *Методика оцінки соціального капіталу сім'ї* (Д. Коулман) передбачає оцінювання за такими показниками: 1) фізична присутність обох батьків у сім'ї; 2) якість і кількість уваги, яку дорослі приділяють дітям.

6. *Методика Ю. Привалова, О. Рогожина, Ю. Саєнко*, які пропонують визначити ступінь ефективності соціального капіталу.

7. *Методика Р. Роуза*, що базується на використанні даних поглибленого опитування населення про участь у формальних і неформальних мережах, їх цільові настанови.

8. *Методика "Конуса" Міжамериканської фундації*. Працюючи за цією схемою, потрібно пам'ятати, що розвиток соціальних організацій продукує результати на трьох рівнях і що він має як очевидні, матеріалізовані наслідки, так і непрямі, нематеріальні, неявні наслідки.

Проте жодна з наведених вище методик не є досконалою і через брак достовірних статистичних даних їх складно застосувати для наших умов. Це спричинено тим, що не існує прямої оцінки СК, де було б враховано всі індикатори, їх інструментальна оцінка, визначено взаємовплив чинників та елементів, територіальних аспектів, джерел генерування СК тощо.

Місце соціального капіталу в розрізі структури капіталів та об'єктів бухгалтерського обліку значною мірою реалізовано в категорії нематеріальних активів (трудові ресурси, знання, інформація, технології, в тому числі через

соціальну мережу, корпоративну довіру та норми, спільність та взаємочасть), має частковий вплив на формування основного (необоротного) й оборотного матеріального капіталів, а також у свою чергу може впливати на формування та реалізацію таких об'єктів бухгалтерського обліку як грошові кошти, фінансові інвестиції, нематеріальні активи.

Враховуючи тісні взаємозв'язки між різними категоріями капіталів, то оцінювання СК в агросфері матиме комплексний характер і такі складові:

1) Матеріальні активи, в тому числі біологічні активи. Оцінити соціальний капітал в розрізі основних засобів на даний момент розвитку є викликом для науки. У цьому випадку СК виступає каталізатором: полегшує формування та сприяє ефективній реалізації виробничих та невиробничих основних засобів. Іноді саме за наявності довіри та взаємодопомоги, СК компенсує відсутність чи дефіцит натурально-речових основних засобів (наприклад, надання в користування інвентарю на безоплатній умові у випадку форс-мажору).

2) Нематеріальні активи. Цей аспект у розрізі соціального капіталу є більш дослідженим, адже має пряме відношення до основних функціонально-інституціональних складових СК, таких як зв'язки, мережі в соціумі, відносини, культурні та етнічні цінності, процедури, правила, норми, довіра, переконання, індивідуальні та групові цінності [3-7]. У першу чергу це реалізовується завдяки трудовим ресурсам. Але оцінка СК в розрізі людського капіталу не може обмежуватись лише продуктивністю праці, варто враховувати ефективність використання не лише індивідуального потенціалу, а й ступінь реалізованості індивіда та його можливостей в команді, в тому числі позитивний клімат в ній, існування довіри та взаємодопомоги, існування норм та цінностей, що розділяє колектив, міцність мережі та наявність великої кількості взаємозв'язків між всіма рівнями організації. Особливо складно формується, акумулюється та реалізується соціальний капітал в агросфері унаслідок територіального розриву міжособистісних зв'язків, їх нечастого використання та відчуженості між агровиробниками як конкурентами.

Побічним продуктом реалізації соціального та людського капіталу можна назвати інтелектуальний капітал, котрий з точки зору бухгалтерського обліку, включає нематеріальні активи, що відображені на балансі підприємства (інтелектуальна власність), та знання, які не відображені в обліку – знання працівників, їх вміння, організаційна культура тощо [8, с. 407].

Проте не всі компоненти капіталу можуть бути відображені на балансі підприємства, оскільки традиційні методи бухгалтерського обліку перестали бути актуальними на сьогодні у зв'язку із підвищенням ролі соціального капіталу, як ключового чинника зростання вартості підприємства.

Крім облікових активів, що мають відображення в балансі агросфери, доцільно ще враховувати наступні складові та нематеріальні активи:

- клієнтський капітал (виражається побудовою мережі та міцністю стосунків з клієнтами і постачальниками);

- імідж компанії, адже саме репутація складає 70-80% вартості підприємства (що є фактичним вартісним вираженням довіри);
- визнання продукції та/або торговельної марки (є оцінкою споживчої цінності продукції);
- роялті (платіж, що отриманий як винагорода за використання або за надання права на використання об'єкта цінності у вигляді права інтелектуальної власності).

Як й інші форми капіталу, соціальний капітал приносить дивіденди лише в разі його активного використання. На індивідуальному рівні до одержуваних вигод СК належать стан здоров'я, умови виховання і навчання дітей, можливості пошуку роботи, ступінь задоволеності життям, вивільнення часу (використання послуг), когнітивна простота світу (відсутність необхідності самостійно вирішувати всі проблеми), більш широка соціальна ідентифікація; на організаційному рівні – зниження плинності кадрів, спадкоємність персоналу, неформальні можливості підвищення кваліфікації, колективний приріст знань, спадкоємність організаційної поведінки; на рівні суспільства – полегшення соціального контролю і передачі соціального досвіду, солідарність, здешевлення бюрократичної машини [9].

В Україні практично не ведеться аналітичний облік та синтетичний соціального капіталу, зважаючи на складність виокремлення та оцінки його структурних елементів. Проте, приймаючи до уваги досвід інших країн, ряд українських вчених (Мельничук М.О., Жиглей І.В., Давидюк Т.В. та ін.) наполягають на створенні соціальних звітів, котрі висвітлять реальну ефективність діяльності підприємства, базуючись не лише на прибутковості та витратності в кількісному вираженні, але й враховуючи соціальний вплив та різнобічні ефекти [10-13].

За всіма формальними ознаками, соціальний звіт – це прояв турботи власників корпорацій про суспільство, представниками якого є акціонери, працівники підприємства, його клієнти та партнери, місцева громада та суспільство в цілому [10, с.77].

Зазначимо, що соціальний капітал має властивість збільшуватися або ж знецінюватися залежно від свого становища в системі ринкових відносин між суб'єктами соціального процесу [14]. Наприклад, якщо в колективі існує негативна атмосфера чи його супроводжують постійні конфлікти, то це знижує фактичну продуктивність, може принести вагомі втрати підприємству чи стати причиною невиконання планових завдань, що свідчить про відчутний дефіцит соціального капіталу.

Сукупний економічний ефект від соціального капіталу полягає в тому, що він зменшує витрати на координацію спільної діяльності, примножує економічні ефекти за рахунок нарощування ресурсу довіри, надійності ustalених професійних стандартів, етики не лише економічних, а й політичних, соціальних та духовних відносин.

Оцінювання соціального капіталу в агросфері та його впливу на результати господарювання є досить складним методологічним і методичним завданням,

адже в складі цього показника, як правило, присутні різноманітні мережі, різнорівневі об'єднання, комплекси з довіри та цінностей тощо. Соціальний капітал не може розглядатися в якості однієї змінної або цілі, тому що він є всеохоплюючим поняттям, який включає в себе безліч аспектів зі складними відносинами. Таким чином, не існує єдиної міри, за допомогою якої можна розрахувати значуще число, або навіть набір чисел. Це означає, що кількісні методи вимірювання соціального капіталу є непридатними в більшості контекстів, а якісні методи (і потенційно змішані методи), як правило, дають кращі результати, так як вони дають можливість зрозуміти складні процеси та розкривають справжню картину в контексті проведеного дослідження. Тому виникає потреба в оформленні відповідної звітності, де оцінити ефективність виробництва можна на основі кількісних та якісних показників.

Узагальнюючи вищевикладене, можемо виділити такі основні причини відсутності адаптованої до нинішніх реалій методики оцінювання та чутливих інструментів вимірювання соціального капіталу, а саме: відсутність узгодженого єдиного визначення СК; відмінності між рівнями аналізу і контексту; проблеми агрегування кількісних показників вимірювання соціального капіталу; нерівномірний розподіл СК; нелінійні відносини і складні причинно-наслідкові зв'язки тощо.

Література:

1. Jonathon Porritt, *Capitalism as If the World Matters*. London: Earthscan, 2007. 360 p.
2. Сидорчук О.Г. Механізми формування соціального капіталу: державно-управлінський аспект: дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Національна академія держ. управління при Президентові України. Львівський регіональний ін-т держ. управління. Львів, 2007. 217 с.
3. Bourdieu P. The forms of capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. N.Y., 1985. P. 16–29.
4. Coleman, James S. Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*. USA, 1988. P. 94–95.
5. Healy T. Social Capital: Challenges for its Measurement at International Level. *Social Networks*, 2010. URL: <http://spitswww.uvt.nl/web/fsw/lustrum/papers/healy.pdf>. [Дата звернення 10 квітень 2020].
6. Lin N. The position generator: measurement techniques for investigations of social capital. *Social Capital: Theory and Research* / N. Lin, K. Cook, S. Burt. - New Brunswick: Transaction Publishers, 2001. P. 57–81.
7. Putnam R. D. *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*. Putnam.-N.Y.: Oxford University Press, 2002. 522 p.
8. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: монографія. Київ: ЦНЛ, 2007. 522 с
9. Балакірева О.М. Ціннісні орієнтації українського суспільства: 1996 – 1999 – 2006 pp. URL: http://uisr.org.ua/img/upload/files/3_evs_wvs_US_2_2008.pdf

10. Жиглей І.В. Соціальна Відповідальність Бізнесу через призму Бухгалтерського обліку. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2007. № 4(42). С.74-81.

11. Давидюк Т. В. Методичні підходи до відображення людського капіталу у звітності зарубіжних компаній: досвід для України. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*: міжн. зб. наук. пр. Житомир: ЖДТУ, 2011. Вип. 1(19). С. 117-125.

12. Козяр С., Белова І. Позабалансовий облік в системі управління підприємством . *Розвиток аграрного бізнесу в умовах глобалізації*: матер. Міжнар. наук.-практ.конф. за участю іноз. студ. [м. Тернопіль, 15-17 квітня 2016 р.]. Тернопіль: Астон, 2016. С. 98-100.

13. Мельничук М. О. Облікова політика соціального капіталу торговельного підприємства. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. Вип. 36. С. 250-256.

14. Шихирев П. От капитала физического к капиталу социальному. *Сообщение*. URL: <http://www.soob.ru/n/2005/10/c/7>.

Волчек Р.М.,
к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

ОЦІНКА ВАРТОСТІ РЕЗЕРВУ НА РЕКУЛЬТИВАЦІЮ ЗЕМЕЛІ

На цей час стан ринкової економіки в Україні досяг такого етапу у своєму розвитку, згідно із яким доцільно зробити наголос на врахуванні екологічних чинників під час управління ефективністю бізнесу. Вимоги Міністерства фінансів України щодо складання підприємствами Звіту про управління зумовило керівництво вітчизняних товариств поступово замислюватися над обліково-аналітичними аспектами складання нефінансових показників розвитку бізнесу. Тому актуальність обраної тематики дослідження не викликає сумнівів.

Критично-бібліографічний аналіз літературних джерел, присвячених проблематиці визначення резервів на рекультивацію земельних ділянок, показав, що на цей час численна кількість публікацій присвячена особливостям обліку резервів на відновлення корисності землі, а саме, на яких бухгалтерських рахунках доцільно відображати зазначене відстрочене зобов'язання; яким чином проводити його подальшу оцінку від періоду виникнення до часу виконання зобов'язань з відновлення корисності земельної ділянки, яка зазнала погіршення внаслідок експлуатації активу, який був розташований на ній. Відстрочення періоду виконання зазначених зобов'язань обумовлює використання процедури дисконтування грошових потоків й, відповідно, використання функцій грошової одиниці для коректного відображення у Звіті про фінансовий стан (форма №1) та Звіті про сукупний дохід (форма №2). Між тим, якщо завдатися метою й дослідити, чи надається у